

Nr 72.

Av herr **Hedlund** i Östersund, *angående reformering av lösdriverilagstiftningen.*

Sedan flera årtionden tillbaka har frågan om en revision av lösdriverilagstiftningen varit aktuell i vårt land. Icke mindre än fyra sakkunnigförslag i ämnet ha under årens lopp framlagts, det sista samtidigt med krigsutbrottet hösten 1939 av 1937 års lösdriverilagstiftningskommitté och benämnt förslag till lag om arbetsfostran. Två gånger har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag till ny eller ändrad lagstiftning på området, men hittills ha alla strävanden att få till stånd en mera tillfredsställande ordning i fråga om samhällets åtgärder mot de s. k. lösdrivarna strandat. 1939 års förslag erhöll ett gynnsamt mottagande bl. a. av socialstyrelsen. Men krigsutbrottet lade avgörande hinder i vägen för upptagande av en ekonomiskt så vittutseende reform, varför hela frågan efter remissbehandlingen fick vila. Nu synes tiden vara inne för dess återupptagande. 1937—1939 års utredning skedde i justitiedepartementets regi. Då frågan emellertid mera faller inom socialvårdens än kriminalpolitikens område, torde initiativet nu ankomma på socialdepartementet.

Socialstyrelsens utförliga och alldeles förträffliga utlåtande, publicerat såsom ett särskilt nummer 10 b av Sociala meddelanden 1940, ger på 69 sidor en uttömmande orientering i ämnet. Under de år som gått sedan dess har förslaget endast legat till sig. Genom socialvårdskommitténs arbete har den miljö klarnat, i vilken denna speciella form av socialvård skall insättas.

Nu rådande förhållanden på lösdrivarvårdens område i dess två former, den manliga och den kvinnliga, äro oeffterättliga. Att kalla lösdrivarnas behandling för »vård» är ganska oegentligt. Vården omfattar två moment, en »förebyggande» åtgärd, polisvarning, och en tvångsåtgärd, som i realiteten icke är något annat än ett tidsbestämt frihetsstraff, nämligen intagande på tvångsarbetsanstalt, för männen Svartsjö och för kvinnorna Landskrona, den senare anstalten efter krigsutbrottet evakuerad, varefter de kvinnliga s. k. lösdrivarna, d. v. s. sådana prostituerade som de administrativa organen bestämt sig för att beröva friheten, fått föra en ambulerande tillvaro i olika fängelser!

Några nämnvärda möjligheter att beträffande lösdrivarna genomföra den för all socialvård, som förtjänar detta namn, grundläggande principen om klienteletts differentiering, om behandlingens lämpande efter individernas personliga förhållanden, existera icke. På anstalten sammanföres, såsom socialstyrelsen uttrycker saken, den relativt ofördärvade med aktiva, antisociala och

kroniskt kriminella typer, med slappa förslöade parasitnaturer och med psykiskt och moraliskt djupt förkomna individer tillhörande samhällets botten-skikt. Styrelsen framhåller, att på en anstalt måste hänsyn till den mest svår-disciplinerbara delen av klientelet bestämma graden av anstaltsregimens sträng-het. Därför är regimen otvivelaktigt onödigt sträng för de relativt godartade och socialt mindre förfallna tvångsarbetarna. De initiativtagande och dömande administrativa myndigheternas obenägenhet att tillämpa den otidsenliga lag-stiftningen har, såsom styrelsen erinrar, lett till att det svenska samhället sedan lång tid tillbaka saknar tillräckligt skydd mot de farliga element som utgöra en betydande del av lösdrivarna. Denna fundamentala brist på ifrå-gavarande socialvårdsområde leder till att fängelserna fyllas med personer, som det hade varit humanare att omhändertaga genom förebyggande åtgärder inom socialvården.

Men det är icke att undra på att de administrativa organen i det längsta — humana som de äro — draga sig för att döma lösdrivare till tvångsarbete. Jag har redan nämnt att tvångsarbete ådömes liksom fängelse och straff-arbete på viss tid — ett underligt sätt att reglera omhändertagandet av vård-behövande individer. Men när det gäller utskrivningen är fångvården flera hästlängder före lösdrivarvården. Straffångar frigivas villkorligt, när viss del av strafftiden gått till ända. Och de som dömts till ungdomsfängelse kunna utskrivas på prov, så snart detta finnes gagneligt för den intagne. Såväl de till ungdomsfängelse dömda som straffångar med lång strafftid kunna också under anstaltstiden få antaga plats utanför anstalten, men få då cykla till-baka till anstalten på kvällarna. Men om så jordbrukarna skulle stå i kö hos direktören på Svartsjö om hjälp i skördearbetet så kan ingen tvångsarbetare utsläppas därifrån förrän den för tvångsarbetet fixerade tiden till sista dagen avtjänats på tvångsarbetsanstalten. Fångvården kan i dessa stycken utgöra en lämplig förebild för en reform av lösdrivarvården. Detsamma gäller om efter-vården av den utskrivne. Här har fångvården kommit mycket långt i fråga om till ungdomsfängelse dömda, och den nya lagen om villkorlig frigivning, som trädde i kraft den 1 januari i år, har mitt under brinnande världskrig reglerat även straffångarnas eftervård. Men den frigivne tvångsarbetaren läm-nas att sköta sig själv helt och hållet. Och ingen hade bättre än han behövt en stödjande hand.

Beträffande flertalet detaljbestämmelser i 1939 års förslag angående före-byggande och andra hjälpåtgärder framställde socialstyrelsen ej några an-märkningar. Den väsentliga meningsskiljaktigheten mellan kommittén och sty-relsen gällde frågan om de beslutande samhällsorganen inom den framtida lös-drivarvården. Här hade kommittén såsom primärorgan för hjälpåtgärderna före-slagit de övervakningsnämnder, som enligt den nya lagen om villkorlig dom kunna organiseras vid underrätterna, och såsom andra instansens organ, till-lika omedelbart beslutande i fråga om intagande på arbetsanstalt, domstol i

stället för nu länsstyrelser och poliskamrar. På denna punkt yppade sig ett flertal olika meningar inom socialstyrelsen. Kommittéförslaget fick i olika avseenden starkt understöd av minoriteten inom styrelsen. Men majoriteten förordade länsnykterhetsnämnderna som primärorgan och länsstyrelserna såsom beslutande i fråga om de frihetsberövande åtgärderna. Den som själv skrivit under kommittéförslaget kan icke vara opartisk skiljedomare mellan de olika ståndpunkterna inom socialstyrelsen. Men sedan övervakningsnämnderna nu blivit verklighet genom ikraftträdandet av den nya lagen om villkorlig dom och sedan domstolarna genom samma lag fått sina socialvårdande uppgifter väsentligt utvidgade, synas mig skälen att i rättssäkerhetens intresse förlägga ådömandet av frihetsberövande åtgärder mot lösdrivarna till de allmänna domstolarna ytterligare hava vunnit i styrka. Styrelsemajoritetens rädsla för att detta skulle draga med sig att även beslutanderätten i fråga om tvångsintagning på alkoholistanstalt skulle överflyttas till domstolarna synes överdriven. Skulle detta framdeles finnas vara bättre än den nuvarande ordningen med länsstyrelserna som beslutande organ, så må det ske. Men det är ingen ovillkorlig konsekvens av att tvångsåtgärder mot det i hög grad asociala lösdrivarklientelet hänskjutas till domstols avgörande. Icke minst tvångsåtgärder mot prostituerade äro av den delikata natur, att all den trygghet som kan vinnas därigenom att det blir domstol som tillämpar lagreglerna härom måste anses välkommen.

Socialministern kan icke lastas för att tidsförhållandena utvecklade sig så att den av lösdriverilagstiftningskommittén föreslagna reformen av statsekonomiska hänsyn måste vila. Det finns anledning antaga att han ansåg en verkligt radikal reform av lösdriverivården så angelägen, att han icke ville äventyra densamma genom att genomföra de provisoriska åtgärder som socialstyrelsen föreslog »i avvaktan på förbättring av det statsfinansiella läget». Ett provisorium blir så lätt långlivat. När man nu efter fem år ånyo genomläser socialstyrelsens väl-skrivna utlåtande, frapperas man emellertid av att inom socialvården något så häpnadsväckande otidsenligt som den nuvarande lösdriverivården kan till-låtas existera en enda dag längre än som är absolut oundgängligt.

För den händelse proposition i ämnet icke skulle avlåtas till innevarande års riksdag — något som icke synes sannolikt då någon lagrådsremiss icke avhörts — får jag därför hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville för 1946 års riksdag framlägga förslag till ny lösdriverilagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med lösdriverilagstiftningskommitténs år 1939 avgivna förslag.

Stockholm den 17 januari 1945.

Verner Hedlund,
Östersund.